

Σάββας Στρούμπος: «Δεν απέχουμε πολύ από τους ήρωες του Τσέχωφ. Όλοι βιώνουμε το αδιέξοδο σήμερα»

Γιώργος Μητρόπουλος
20 Δεκεμβρίου, 2023

Ο Σάββας Στρούμπος σκηνοθετεί τον «Γλάρο» του Άντον Τσέχωφ στο Άττις-Νέος Χώρος.

Το 2023 ήταν μια πολύ γεμάτη χρονιά για τον **Σάββα Στρούμπο**. Τον Φεβρουάριο παρουσίασε στην Εναλλακτική Σκηνή της ΕΛΣ, το συνταρακτικό μονόλογο του Σάμουελ Μπέκετ «**Όχι Εγώ**». Τον Απρίλιο βρέθηκε στη Βουδαπέστη, στο πλαίσιο της 10ης Θεατρικής Ολυμπιάδας, για να παρουσιάσει με την ομάδα του την παράσταση «**Αναφορά σε μια Ακαδημία**» του Φραντς Κάφκα. Στη συνέχεια, ανέβασε τον Μάιο τον «**Γλάρο**» του Άντον Τσέχωφ στο Άττις-Νέος Χώρος.

Το καλοκαίρι, έκανε σεμινάρια δίπλα στον Θεόδωρο Τερζόπουλο στο Άττις. Παράλληλα, παρουσίασε τους «**Πέρσες**» του Αισχύλου και τη δεύτερη εκδοχή της «**Αντιγόνης**» του Σοφοκλή τους καλοκαιρινούς μήνες. Από μέσα Οκτώβρη, μέχρι τέλη Νοέμβρη, βρέθηκε για ενάμιση μήνα στην Βουδαπέστη για να ανεβάσει τους «**Πέρσες**» του Αισχύλου, με Ούγγρους ηθοποιούς, σε ένα νέο ανέβασμα, διαφορετικό, από τη δική του «καλοκαιρινή» προσέγγιση.

Η συνάντησή μας έγινε στο Μεταξουργείο, λίγες μέρες πριν το ανέβασμα για δεύτερη σεζόν του «Γλάρου», που ξεκίνησε την Παρασκευή 15 Δεκεμβρίου. Η κουβέντα μας στράφηκε γύρω από τον Τσέχωφ και τον τρόπο που ο ίδιος προσέγγισε το εμβληματικό έργο του Ρώσου συγγραφέα.

- Έχεις ασχοληθεί εκτενώς με έργα των Μπέκετ, Κάφκα, Καμύ, Μπύχγερ. Τι είναι αυτό που σε έκανε να στραφείς για πρώτη φορά στον Τσέχωφ;

Καταρχάς είναι η καλλιτεχνική περιέργεια. Πώς δηλαδή μετά από μια διαδρομή, που την καθορίζουν κατά βάση ο Κάφκα, ο Μπέκετ και η αρχαία τραγωδία, μπορούμε να αναμετρηθούμε με το συγκεκριμένο υλικό και να δούμε τι είναι ακριβώς αυτό το υλικό του Τσέχωφ. Δεν με ενδιέφερε να το «υποτάξουμε» στη μέθοδο εργασίας μας, ούτε όμως να την εγκαταλείψουμε, ανεβάζοντας άλλη μια ρεαλιστική παράσταση του Ρώσου συγγραφέα. Με ενδιέφερε να δούμε πώς μπορούσε να γίνει η όσμωση, ο διάλογος και η αναμέτρηση με το υλικό. Μελετώ τον Γλάρο, εδώ και κάποια χρόνια. Με ενδιέφερε η κριτική-σαρκαστική στάση του Τσέχωφ απέναντι στα πρόσωπα και

δεύτερον μια αίσθηση που είχα ότι ο πυρήνας του έργου, παρόλο που δεν αποτυπώνεται στην πράξη, είναι τραγικός. Είναι τραγικός γιατί τα έργα του Τσέχωφ, σύμφωνα με την κυρίαρχη αντίληψη είναι έργα μετάβασης: από το χωριό στην πόλη, από την περίοδο της φεουδαρχίας στον αστικό κόσμο. Πιστεύω ότι αν δούμε αυτά τα ζητήματα απλά, η έννοια της μετάβασης είναι κάτι ανώδυνο. Αν στραφούμε όμως στην ιστορία, θα διαπιστώσουμε ότι αυτή η μετάβαση ήταν ηφαιστειογενής και τραυματική από πολλές απόψεις, καθώς η ανθρώπινη ύπαρξη, με τις συμπεριφορές και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκρούεται με το στοιχείο της ιστορίας.

- Αυτό που είναι κομβικό στοιχείο όμως στο έργο είναι ο ρεαλισμός του. Είναι μια συνθήκη, που δεν την έχεις υπηρετήσει στις παραστάσεις σου. Πώς τον διαχειρίστηκες;

Εμάς, ως ομάδα, δεν μας ενδιαφέρει να παίξουμε ούτε «φυσικά», ούτε φορμαλιστικά. Δεν μας ενδιαφέρει να προσδώσουμε εκ των προτέρων στην σκηνική μας ύπαρξη ή στον τρόπο εκφοράς του λόγου, μια τέτοια αισθητική κατεύθυνση. Μας ενδιαφέρει να συνδεθούμε, όσο μπορούμε, ψυχικά, πνευματικά και αισθητηριακά με τον πυρήνα του υλικού, όπως αποτυπώνεται την κάθε στιγμή. Η ψυχοσωματική ενεργοποίηση, η μαλακότητα, η ετοιμότητα, το αισθητηριακό άνοιγμα, το άνοιγμα της φαντασίας, των ενορμήσεων και των ενστίκτων που μας δίνει η μέθοδος, υπάρχουν. Το θέμα είναι πώς μπαίνουμε ψυχοσωματικά, ως ηθοποιοί στην κατάσταση της φυσικής ανταπόκρισης, όταν αναμετριόμαστε με αυτά τα υλικά. Οπότε η δική μας προσέγγιση δεν έχει κάνει να κάνει με τον ρεαλισμό. Υπάρχει όμως το στοιχείο του στιλιζαρίσματος, που δεν ξεκινά από μια έξωθεν κατασκευή, αλλά προκύπτει από την ποιητική συμπύκνωση του ίδιου του υλικού. Ο Τσέχωφ άλλωστε εντάσσεται θεωρητικά στον ποιητικό ρεαλισμό, από την άποψη ότι δεν μπαίνουμε σε μια νατουραλιστική απεικόνιση της πραγματικότητας. Υπάρχει μια ένταση στα πρόσωπα, στις σχέσεις, στον εσωτερικό κόσμο των χαρακτήρων, στον τρόπο που συναντιούνται. Το κάθε πρόσωπο εκφράζει μια επιθυμία, ένα αίτημα προς ένα άλλο πρόσωπο. Αυτό παραμένει ένα ανεπίδοτο γράμμα. Το αδιέξοδο λοιπόν των προσώπων εντείνεται. Αυτές λοιπόν οι διαδικασίες δεν επιτρέπουν στα πρόσωπα να αναπαριστούν απλώς μια κάποια καθημερινότητα πάνω στην σκηνή. Είναι η ποιητική διάσταση του τσεχωφικού ρεαλισμού, σ' αυτήν εστιάζουμε. Αυτή κατά τη γνώμη μου δημιουργεί κάποιας μορφής στιλιζάρισμα. Γι' αυτό πιστεύω ότι η παράστασή μας έχει κάτι το υβριδικό, παρά ότι εντάσσεται καθαρά σε μια φορμαλιστική ή σε μια πιο ρεαλιστική παράδοση.

- Ποιο είναι το βασικό ζήτημα που απασχολεί τους «αποσυντονισμένους» ήρωές του;

Πιστεύω ότι δεν μπορούμε να προσανατολιστούμε μέσα στο υλικό του Τσέχωφ γενικότερα και του «Γλάρου» πιο ειδικά, αν δεν δούμε το ιστορικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο γράφει ο συγγραφέας. Η μετάβαση, στην οποία αναφέρθηκα, έχει να κάνει με ένα όλον που παρακμάζει, χωρίς να φαίνεται ακόμη μια συγκεκριμένη εναλλακτική. Απέχει πολύ το 1917. Αυτό δημιουργεί στα πρόσωπα ένα βαθύ αίσθημα αδιεξόδου. Δεν ξέρουν τι τους ξημερώνει. Είναι σαν να χάνουν τη γη κάτω από τα πόδια τους. Η περίοδος που γράφει ο Τσέχωφ είναι μια περίοδος αλλεπάλληλων πολέμων για την τσαρική Ρωσία. Οι ιστορικοί και πολιτικοί κλυδωνισμοί προκαλούν, κατά τη γνώμη μου, και ψυχικούς και υπαρξιακούς κλυδωνισμούς στα πρόσωπα. Αυτή η αίσθηση ότι μεταβαίνουν προς τα κάπου, που δεν ξέρουν πού είναι, τους δημιουργεί φόβο και αγωνία. Απορρυθμίζει τις συμπεριφορές τους. Δεν υπάρχει ένα στοιχείο σταθερότητας,

βεβαιότητας και ασφάλειας, με την έννοια ότι μπορούν να συνάψουν μια ανθρώπινη σχέση και με αυτή να πορευθούν στη ζωή. Πιστεύω ότι ο Τσέχωφ είναι αμείλικτος όσον αφορά στην κριτική-σαρκαστική στάση του απέναντι στα πρόσωπα, ιδιαίτερα απέναντι στην Αρκάντινα και τον Τριγκόριν. Για μένα ο Τρέμπλιεφ και η Νίνα ανήκουν σε έναν άλλο τσεχωφικό κόσμο. Ο Τρέμπλιεφ έχει χαρακτηριστικά τραγικού προσώπου, αλλά δεν εκφράζεται ως τραγικό πρόσωπο στον πυρήνα. Υπάρχει ένα διαρκές αίτημα αγάπης, ένωσης, ανθρώπινης επαφής, το οποίο διαρκώς ματαιώνεται. Γι' αυτό χαρακτηρίζουμε το έργο μια τραγικωμωδία της μετάβασης.

- Προς τα πού βαδίζουν;

Οι χαρακτήρες μεταβαίνουν προς τα κάπου, χωρίς να μπορούν ούτε να γυρίσουν πίσω, ούτε να πάνε πραγματικά προς τα μπρος, ούτε και να μείνουν στην ίδια θέση. Αυτό είναι το αδιέξοδο. Σ' αυτή τη συνθήκη, δημιουργείται μια παράξενη γκρίζα ζώνη, που γεννά την ανθρωποφαγία, που γεννά ανθρωποφαγικές συμπεριφορές, στις οποίες ο Τσέχωφ στέκεται κριτικά. Είναι αυτό που ονομάζω γκρίζα ζώνη της τερατίας. Τα πρόσωπα βρίσκονται σε ένα κενό αέρος, όπου τα ζώωδη ένστικτα αποκαλύπτονται. Η Αρκάντινα θέλει με έναν τρόπο να κατασπαράξει τον γιο της, που στέκεται ανταγωνιστικά ως εσχάτων στην Νίνα. Ή βλέπουμε τον τρόπο με τον οποίο ο Τριγκόριν θέλει να κατασπαράξει και τον Τρέμπλιεφ, και τη Νίνα και την Αρκάντινα, αντιμετωπίζοντάς τους όλους εργαλειακά, σαν αντικείμενα. Απομυζά ό,τι θέλει.

- Πώς χειρίστηκες λοιπόν το υλικό σου;

Κάναμε μια διασκευή του έργου. Κρατήσαμε τα 4 πρόσωπα (Τρέμπλιεφ, Νίνα, Αρκάντινα & Τριγκόριν) και δημιουργήσαμε μια ποιητική φιγούρα, που την ονομάσαμε Πιερρότο, που έρχεται από την παράδοση της Commedia dell' arte, με αφετηρία την επιρροή που αυτή άσκησε στον Μέγιερχολντ, που ήταν πολύ κοντά στον Τσέχωφ. Αυτή η φιγούρα λειτουργεί σαν αφηγητής και όχι μόνο. Πιστεύω ότι μέσα στον «Γλάρο», υπάρχει ένας εγκάρσιος άξονας βαθιάς αγωνίας για τη ζωή, που εμφανίζεται με αποσπασματικό τρόπο, μέσα από τα λόγια των χαρακτήρων. Αυτό που κάναμε εμείς, ήταν να δημιουργήσουμε έναν άξονα αποκάλυψης αυτής της αγωνίας για ζωή.

- Αυτός ο μεταιχμιακός κόσμος του Τσέχωφ δεν απέχει πολύ από το σημερινό κόσμο, που βρίσκεται και πάλι σε μια φάση μετάβασης προς ένα άγνωστο μέλλον. Υπάρχει ένα έντονο ερώτημα και σήμερα του ποιος είμαι και πού πάω.

Τα πρόσωπα του Τσέχωφ βιώνουν έντονα το αδιέξοδο. Δεν μπορούν να προσανατολιστούν. Έχουν μια αγωνία, που είχαν και οι άνθρωποι που έζησαν εκείνη την εποχή. Οι ψυχικές και πνευματικές ζυμώσεις δημιούργησαν το άνοιγμα προς μια επαναστατική προοπτική εκείνη την εποχή. Δεν ξέρω αν κάτι τέτοιο προκύψει στις μέρες μας, αλλά το εύχομαι. Αυτό όμως που αισθάνομαι στην εποχή μας είναι αυτό το στοιχείο του λαβύρινθου και της μετάβασης. Υπάρχει έντονη η σύγκρουση ύπαρξης και ιστορίας. Δεν πιστεύω ότι οι πόλεμοι γύρω μας είναι τυχαίοι. Είναι στιγμές ενός όλου, το οποίο υφίσταται διαρκείς ρωγμές και ωθείται σε μια κατάρρευση. Όλοι βιώνουμε το στοιχείο του αδιεξόδου σήμερα. Δεν απέχουμε λοιπόν πολύ από τους ήρωες του Τσέχωφ.

- Πώς βλέπεις εσύ τους κραδασμούς αυτής της μετάβασης;

Με ενδιαφέρει πολύ η πολιτική διάσταση στην τέχνη και στη ζωή. Η τοποθέτηση με πολιτικό πρόσημο απέναντι στα πράγματα. Πρόσημο όχι με την έννοια της αριστεράς ή της δεξιάς, αλλά με την έννοια της ανθρώπινης χειραφέτησης και απελευθέρωσης. Αυτό είναι κάτι πιο βαθύ από τους γραμμικούς διαχωρισμούς, που δεν είναι πλέον δόκιμοι στην εποχή μας. Αυτό το πολιτικό φίλτρο είναι μια προσπάθεια να αφουγκραστούμε τη φύση της εποχής μας, τους κραδασμούς που έχει, τους κλυδωνισμούς που υπάρχουν, καθώς και την απόγνωση, τη ματαιώση και την αγωνία που δημιουργούν. Σήμερα βιώνουμε έναν βαθύ αποπροσανατολισμό. Ο Μπέκετ μιλά για τη σύγχυση. Από αυτή την άποψη, δεν με ενδιαφέρει το πολιτικό ως μια επικαιρική αντιμετώπιση. Δεν με ενδιαφέρει να υπάρχει από σκηνης, μια μορφή πολιτικού προγράμματος, αλλά πιο πολύ η αποκάλυψη αυτής της διεργασίας, αυτής της αγωνίας. Αυτή η αποκάλυψη από σκηνης, μας βάζει σε μια διαδικασία εσωτερικής ζύμωσης, που μπορεί να έχει και χειραφετητικό χαρακτήρα. Η προσπάθειά μας είναι προς αυτή την κατεύθυνση.

- Ζούμε λοιπόν σε μια εποχή που έχουμε ανάγκη τη συμφιλίωση ή τη ρήξη;

Δεν θα το διαχωρίζα. Δεν έχουμε ανάγκη μόνο το ένα ή μόνο το άλλο. Πιστεύω ότι έχουμε απόλυτη ανάγκη τη ρήξη με το υπάρχον, με μια συγκεκριμένη μορφή ζωής πολλαπλών ταπεινώσεων, πολλαπλών μορφών εκμετάλλευσης σε όλα τα επίπεδα. Σαφώς απαιτείται η ρήξη και η ανατροπή του υπάρχοντος. Την ίδια όμως στιγμή, μέσα στη διαδικασία της ρήξης, πρέπει να συναντήσουμε τον άλλο, τον διαφορετικό, τον ξένο, που δεν είναι επικίνδυνος. Να συμφιλιωθούμε, να συνυπάρξουμε. Το θέατρο δημιουργεί αυτή τη δυνατότητα της ανθρώπινης κοινότητας, του «συμφιλείν», όπως λέει η Αντιγόνη. Αυτή η διαδικασία όμως πρέπει να μας συμφιλιώσει, με τον ίδιο μας τον εαυτό και με τη φύση. Είναι σαφές ότι υπάρχει έντονη αγωνία στις μέρες μας.

- Αυτή η αγωνία βγαίνει στον Γλάρο και μέσα από τον Τρέμπλιεφ και τον Τσέχωφ για το έργο τέχνης

Ναι! Θεωρεί ότι χρειαζόμαστε νέες φόρμες, νέους τρόπους. Αν δεν τους βρούμε, καλύτερα να μην κάνουμε θέατρο. Είναι απόλυτος. Δεν μπορώ να μην αναφερθώ στον Μέγιερχολντ, που ήταν ο πρώτος Τρέμπλιεφ στην ιστορία. Όταν έκανε πρόβες, έξω γίνονταν κινητοποιήσεις και υπήρχε αναβρασμός. Έγραφε λοιπόν στον Τσέχωφ: «Δεν μπορώ να είμαι εδώ και να κάνω πρόβες. Θέλω να φλέγομαι στο πνεύμα των καιρών». Έχει αυτή την αγωνία για την ιστορία, για την ύπαρξη, για την τέχνη. Αυτή η αγωνία με εκφράζει πάρα πολύ, κυρίως σήμερα.

- Άρα κατά τη γνώμη σου, χρειάζεται αναστοχασμός ή δράση;

Θα απαντούσα αναστοχαστική δράση. Το λέω αυτό, γιατί αν μείνουμε στη δράση, κινδυνεύουμε πολύ εύκολα να πέσουμε σε όλες τις παγίδες του παρελθόντος. Χρειάζεται ιστορικός και υπαρξιακός αναστοχασμός. Για μένα, τοπίο έμπνευσης είναι η τραγωδία της ιστορίας, η οποία είναι μια μορφή αναστοχασμού. Χωρίς αυτό το πλαίσιο, χωρίς την επίγνωση αυτού του τραγικού στοιχείου μέσα στην ανθρώπινη ιστορία, δεν μπορούμε να πορευθούμε.

- Υπάρχει κάτι που πρέπει να σώσουμε ή να υπερασπιστούμε σε αυτή την μεταβατική εποχή, όπου κυριαρχεί η βία παντού;

Αυτό που πρέπει να διασώσουμε με νύχια και με δόντια είναι η ίδια η ανθρωπινότητα. Το ανθρώπινο, μέσα στον άνθρωπο, που έλεγε ο Λεβινάς, με φόντο τον ναζισμό. Πρέπει να υπερασπιστούμε την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την έννοια της συνύπαρξης, της βαθιάς αλληλεγγύης, του αλληλοσεβασμού και της αποδοχής. Αυτά τα πράγματα πρέπει να τα υπερασπιστούμε με την ίδια μας τη ζωή. Αυτά είναι το πρόπλασμα για να μπορούμε να οραματιστούμε έναν άλλο κόσμο κι έναν άλλο τρόπο ζωής. Ειδικά αν σκεφτούμε ότι βαδίζουμε στο χείλος της αβύσσου, ότι η βαρβαρότητα έχει κατακλύσει τη ζωή μας και δεν έχουμε μάθει τίποτε από τους πολέμους που κάνουμε όλους αυτούς τους αιώνες. Η τρομακτική διάσταση του ανθρώπου έχει απελευθερωθεί σε μεγάλο βαθμό.

- Ερμηνεύεις τον Τριγκόριν. Γιατί αποφάσισες να παίζεις μετά από τόσο καιρό;

Δεν είχα την πρόθεση να ανεβώ στην σκηνή. Ο Δαβίδ Μαλτέζε θα έπαιζε τον Τριγκόριν, αλλά ήταν δεσμευμένος σε άλλη παράσταση, που θα συνέχιζε. Όταν το μάθαμε, ήμασταν πολύ κοντά στο ανέβασμα, οπότε ανέλαβα εγώ να τον αντικαταστήσω. Δεν μπορώ να πω ότι μου έλειπε ιδιαίτερα. Η ενέργειά μου διοχετεύεται τα τελευταία χρόνια κυρίως στην σκηνοθεσία και τη διδασκαλία. Αυτή όμως η αναμέτρηση με το συγκεκριμένο ρόλο, είναι κάτι δημιουργικό κι έχει κάτι το απολαυστικό. Πρέπει επίσης να τονίσω ότι τον βλέπω κάπως λοξά. Δεν τον βλέπω πολύ σοβαρά τον Τριγκόριν. Στηρίζομαι πολύ στο κριτικό-σαρκαστικό στοιχείο.

- Είσαι κυρίως ενορχηστρωτής των πραγμάτων. Θέλεις να είσαι πίσω από τα φώτα. Τι σου αρέσει περισσότερο σε όλο αυτό;

Είναι η επιθυμία μου να δημιουργήσω έναν κόσμο εκ του μηδενός. Σ' αυτόν τον κόσμο, ο ανθρώπινος παράγοντας είναι στο επίκεντρο. Είναι πυρηνικός. Με ενδιαφέρει δηλαδή πολύ η εκπαίδευση των ηθοποιών, η ερευνητική διαδικασία μαζί τους. Μου αρέσει πώς μέσα από αυτή τη διαδικασία, αναπτύσσεται η συνεργασία με όλους συντελεστές της παράστασης. Δημιουργείται ένας κόσμος από το μηδέν. Η διδασκαλία είναι κάτι που με γοητεύει έντονα. Φέτος κλείσαμε 700 ώρες διδασκαλίας με το Άττις. Είναι ένας απίστευτος μόχθος. Με συγκινεί όταν οι άνθρωποι εξελίσσονται, αλλάζουν και απελευθερώνουν τις δυνατότητες και το δυναμικό τους.

- Το θέατρο είναι για σένα ένας τρόπος ζωής, που καθορίζει τα πάντα;

Η ανθρώπινη ζωή αποκτά σημασία, όταν τη διαπερνά μια ιδέα, μέσα από την οποία υπερβαίνουμε τη μικρότητα της καθημερινότητας. Για μένα αυτή η ιδέα είναι η τέχνη, η δημιουργία, είναι η ομάδα και το εργαστήριο. Είναι αυτή η ζύμωση και η περιπέτεια του θεάτρου. Με συνεπαίρνει. Δεν είναι πάντα όλα ρόδινα. Είναι όμως μια δημιουργική και προκλητική περιπέτεια. Υπάρχει βέβαια και ζωή έξω από το θέατρο. Αλλά αυτός ο κόσμος του θεάτρου είναι για μένα υπόθεση ζωής.